

La Moifjellet leve! Side 7

Fra Moifjellet med Høg-Jæren vindpark i horisonten. Foto: Espen Mills

Tapt fugleparadis

I 1979 kjempet Høyrepolitiker Kirsten Middelthon sammen med sønnen Leif (t.h.) og Jan A. Tjemsland for vern av Gauselskogen. Det lyktes de med. Men fugleparadiset i skogen har likevel gått tapt.

Foto: Erik Thoring

Side 14, 15, 16 og 17

Vi vant Alstein!

Miljødirektoratet sa nei til nytt oppdrettsanlegg ved øya Alstein utenfor Tungenes. Risikoen for å påføre sårbare sjøfugl vesentlig skade er for stor, skriver direktoratet i sitt vedtak. Foto: Erik Thoring

Side 6

Lykke til Sandnes!

Naturvernforbundet har fått lokallag i Sandnes (bildet) i høst. Tidligere i år ble det stiftet nytt lokallag i Suldal og på Haugalandet er laget reaktivert etter ett års pause. Etter dette har vi fem lokallag i Rogaland.

Foto: Erik Thoring

Side 12-13

48. årgang

Redaksjonen avsluttet 24. november.

Viderebruk av stoff er tillatt ved kildehenvisning

REDAKSJON Erik Thoring (ansv),
Jærprint AS (layout)
UTGIVER Naturvernforbundet i Rogaland
OPPLAG 2050
TRYKK Jærprint AS
PAPIR Nautilus white, 100 gr
Produsert av 100% returfibre

Naturvernforbundet
i Rogaland

Kontoret er vanligvis bemannet mellom kl.09 og kl.16 alle ukedager.

ORG.NR. 971 339 993
BESØKSADR Mostun natursenter
Henrik Ibsensgate 59 og 61, 4021 Stavanger
TELEFON 51 52 88 11 / 966 10 221
E-POST rogaland@naturvernforbundet.no
INTERNETT rogaland-naturvern.no
BANKGIRO 1503.80.05879
GIVERKONTO 3201.41.63327

DAGLIG LEDER
Erik Thoring, tlf 41 68 32 38

STYRELEDER
Hallgeir Langeland, tlf: 930 63 633

LOKALLAG
Suldal: Roy Høibo, tlf 90 06 61 47
Strand: Egil Tjensvold, tlf 51 74 75 20
Nord-Jæren: Erik Thoring, tlf 41 68 32 38
Sandnes: Eva Beate Vikeså Watne, tlf 41 53 26 47
Haugesund: Roald Østensjø, tlf 99 40 20 61

MEDLEMSKAP
Medlemskap kan tegnes på Mostun natursenter eller på naturvernforbundet.no/medlem

Mostun natursenter

Utstillinger og økologisk kafé åpen søndager kl. 11-15.30.
Utleie av Inge Steenslands hus se www.rogaland-naturvern.no eller telefon 97 79 48 16

KONTAKTPERSON
Sissel Norheim, tlf: 97 79 48 16

Besøksenter våtmark Jæren

BESØKSADR Mostun natursenter,
Henrik Ibsensgate 59, 4021 Stavanger
NATURVEILEDER
Hanne Risanger, tlf. 977 12 253
NATURVEILEDER (Våtmarksløftet)
Susanne Zazzera, tlf 414 84 339
E-POST post@bvj.no
INTERNETT Facebook: Besøksenter våtmark Jæren og www.bvj.no
ORG.NR.: 819 903 492

ROGALAND NATUR OG UNGDOM
Regionsekretær for Rogaland og Vestland
Ada Amilia Skjensvold, tlf. 406 72 880
e-post: adas@nu.no

ANNONSER
Sverre Stakkestad
sverre@gmk.as

Gjenvälgte Hallgeir Langeland på fylkeslagets årsmøte i Sandnes 17.april. Foto: Erik Thoring

Hallgeir og hele styret gjenvälgt

På et godt besøkt årsmøte i fylkeslaget i Vitenfabrikken i Sandnes 17 april ble styreleder Hallgeir Langeland og hele styret gjenvälgt. Hallgeir ble vältgt første gang i 2015 og har vært styreleder i åtte år.

Årsmøtet i Naturvernforbundet i Rogaland forventer en radikal endring i arealpolitikken med den hensikt å redusere forbruket av naturarealer og jordbruksjord i åra som kommer. Kommuneplanene er overhodet ikke i samsvar med nasjonale og globale forpliktelser om jordvern og stans i tap av naturarealer. Naturvernforbundet i Rogaland krever at Rogalandskommunene kutter i sine arealreserver ved første kommuneplanrevisjon.

Årsmøtet mener at grunnrenteskatt på lakseoppdrett må brukes

til å belønne selskaper som velger å gå over til utslippsfrie anlegg med lavere skatt. Det vil redusere miljøbelastningen i næringen og fremme utvikling og innovasjon. I en tredje uttalelse foreslår årsmøtet at kommunestyret ikke kan vedta å regulere areal til vindkraft med simpelt flertall, men at ¾ dels flertall er påkrevet. Dette fordi naturinngrepene er irreversible og må ha bred støtte i befolkningen.

Regnskap, budsjett og handlingsprogram ble godkjent uten innvendinger fra årsmøtet. Etter forhandlingene holdt forbundets leder, Truls Gulowsen et engasjert foredrag om de store klima og naturutfordringene vi står overfor, og hva vi kan gjøre for å løse dem. På årsmøtet deltok 21 medlemmer og tallet økte til 30 da Truls inntok scenen.

Styremøte på Særheim

24. oktober dro styret i flokk og følge til Særheim i Klepp kommune der Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har en av i alt 15 forskningsstasjoner.

Her driver 25 ansatte på med forskning innenfor blant annet miljøteknologi, frukt og grønt, grøntanlegg, husdyr og fôr. Stasjonsleder Ståle Undheim og overingeniør Maria Sæbjørnsen viste oss rundt på det imponerende anlegget, før styret satt seg rundt bordet og avviklet sitt styremøte.

Vellykka familiedag på Høyvik i Sandsfjorden 17.juni. Foto: Roy Høibo.

God gang i Suldal lokallag

Suldal lokallag ligg ikkje på latsida. Sidan laget blei stifta 9.mars på Kulturhuset på Sand har styreleiar Roy Høibo og styremedlemmane Eva Songe Paulsen og Rune Roalkvam holdt eit høgt tempo.

Det første dei gjorde var å arrangera familiedag på Høyvik i Sandsfjorden i lag med «La Sandsfjorden leva» 17.juni. Mykje folk, allsidige

aktivitetar og god stemning. Naturleg nok har lokallaget vore sterkt involvert i dei gigantiske utbyggingsplanane til Norsk Stein og Windworks Jelsa. Kommunestyret ga grønt lys for å gå vidare med planane,men kampen er ikkje over. I eit innlegg i Suldalsposten skriv styreleiar Roy Høibo m.a. dette:

«Vi har inga tru på at ein kan konsekvensutgreie seg bort frå dei store, negative følgjene utbyggingsplanane på Berakvam vil føre med seg, men vi ber om at alle sider av planane blir nøye gjort greie for, slik at vi kan ha eit betre grunnlag for behandling av forslaga til reguleringsplanar når dei blir lagt fram.»

Lokallaget har og ytra seg til ein kommunal skogplan der ein tek til orde for å bytte furu med gran. Det er ein dårleg ide, skriv Rune Roalkvam i ein høyringsuttale.

Sjå fleire av sakene på lokallaget si eiga FB-side.

Æresmedlem i fylkeslaget

Ved avslutningen av årsmøtet i fylkeslaget ble daglig leder, Erik Thoring kalt opp på scenen og utnevnt til æresmedlem i Naturvernforbundet i Rogaland. Thoring har vært daglig leder siden 2001 og har fartstid i fylkeslaget helt tilbake til 1974 da han ble valgt inn som styremedlem første gang. Styreleder Hallgeir Langeland overrakte Thoring blomster og æresbevisning i glass og ramme.

Susanne skal løfte våtmarkene

Susanne Zazzera har besøkt folkebibliotekene på Haugalandet i høstferien med kjekke aktiviteter for barn. Foto: Folkebiblioteket på Karmøy

Susanne Zazzera (25) fra Stavanger er ansatt som medarbeider i prosjektet «Våtmarksløftet». Det er et nytt tre-årig prosjekt finansiert av DnB-stiftelsen og omfatter landets seks autoriserte våtmarkssentre.

Susanne er nyutdannet entomolog fra Universitetet i Bergen der hun skrev en master om kysthumla i lyngheiene.

Tre skoleklasser i tre kommuner skal i tre år jobbe med kartlegging og utforskning av en utvalgt våtmark i skolenes respektive nærmiljø. Prosjektet er kalt «Adopter en våtmark» og blir Susannes viktigste oppgave i årene framover. Susanne er også illustratør og har erfaring med formidling. Hun er ansatt i en 50 % stilling, men vi har gode forhåpninger om å fylle resten av stillingen hennes med relevante prosjekter.

Sykkel og lagerbod

Mostun har fått nye sykkelstativ etter at de gamle ble forbudt å bruke. En stativrekke nede ved turstien og to doble rekker ved hovedinngangen på Mostun. Sykkelstativene rakk akkurat å bli klare til åpningen av «Sommer ved Mosvatnet». Noen har også lagt merke til at «Hallgeirboden» er borte vekk. Den ble solgt til Frilager og transportert til basen ved Friheim i Stavanger. Ny, permanent bod ble tatt i bruk i januar.

Insekter, flaggermus og for langsiktig tenkning

For på Mostun natur-senter er det liten tvil om at insekter fanger interessen, både blant store og små. Vårens foredrag om insekter samlet nesten 100 tilhørere, og det var humler og vanninsekter som var mest populært blant de yngste i «Mosvatnets mester» i sommer.

I år har vi også utvidet vårt repertoar. Først ved å være medarrangør av konsertverket «Roirama» på Stavan-ger konserthus. MaiJazz inviterte til samarbeidet og det ble en flott og magisk opplevelse med Amazonas som musikalsk tema. Derne st deltok vi på den nordiske festiva-len for filosofi & vitenskap i regi av konseptet «Wonderfull world» ved Tou kulturscene. Forbundets klimagruppe arrangerte to natursti-er for langsiktig tenkning og interessen var stor.

Fuglesekken er utviklet a Besøkssenter våtmark Jæren og er til låns for alle som vil utforske fuglenes vidunderlige verden.

Filosoffestivalen «Wonderful world» på Tou scene ble en stor suksess. Foto: Tormod Rossavik

For tredje gang ble hjemmeferierende familier invitert til «Sommer ved Mosvatnet» og konkurransen «Mosvatnets mester». Litt færre folk enn før hvilket skyldes et elendig vær i juli. Så har vi som før arrangert sommerturer til Marøy for innvandrere, flaggermusnatt, klesbyttedag, havdag med Stavanger museum, bakdyne-vandring på Orre, aktivitetsdag om

sopp og nyttevekster og bli med på tur med ornitolog på Kvasheim. Mye kjekt og nyttig for alle og mest for de yngste.

Kjekt er det også at besøket på foredragsserien «Natur på torsdag» har tatt seg kraftig opp i år. Rekordene ble satt av forfatter og fugleekspert Martin Eggen som samlet fullt hus på

natursti

Litt av hvert av aktiviteter for barn under årets «Sommer ved Mosvatnet».

Trangt om plassen på Inge Steensland hus da vi inviterte til årets klesbyttetdag.

Her er gjengen som bestyrte Mostun og lavterskeltilbudene i sommer.

Hoppe som en frosk var en av oppgave i høstferien på Mostun.

Innvandrerkvinner lager mat i Mostun-hagen.

Mostun. Sammen med lokallagene tilsvarende foredrag i Sandnes og i Haugesund samlet Eggen 174 tilhørere! Vi har mål om minst 12 000 brukere av Mostun og minst 1000 underviste elever. Så langt er vi rute.

Martin Eggen holdt foredrag for 174 tilhørere i Stavanger, Sandnes og Haugesund.

Dvergflaggermus blir hentet ut av kassen på Mostun på sommerens flaggermusnatt.

Hummeren kan se framtida lyst i møte i Stavanger.

Foto: Fiskeridirektoratet

Hurra for hummerfredning!

Fiskeridirektoratet har opprettet tre hummerfredningsområder i Stavanger i høst!

Det skjedde etter at Stavanger-politikerne tidligere i år anbefalte opprettelse av fredningsområdene.

Det største området omfatter Hundvåg, Byfjorden og Byøyene sørover til og med Storhaug og Store Marøy. Det nest største fredningsområdet er Vignesholmane nordvest for Finnøy. Dette er i dag fuglefredningsområde.

Det tredje og foreløpig siste hummerfredningsområde ligger ved Mortevisa nord på Rennesøy. Et hummerfredningsområde i Hafrsfjord er på høring i følge Fiskeridirektoratet.

Fredningen ble iverksatt like før årets fangstsesong som startet 1.oktober. Og det virker! I farvannet rundt Marøyene der til vanlig er mye fangstredskaper i sjøen har det i høst vært helt tomt.

Fredningsområdene som har vært i drift på Sørlandet i flere år viser at hummerbestanden øker betydelig.

Hurra for vern av Alstein!

Det blir ikke oppdrettsanlegg ved øya Alstein vest av Tungenes i Randaberg. Det har Miljødirektoratet bestemt.

- En stor og viktig seier, jubler Kjetil Nilsen, styremedlem i Naturvernforbundet i Rogaland.

Bremnes Seashore søkte i 2016 om dispensasjon fra kommuneplanen for å bygge et nytt stort oppdrettsanlegg med åpne merder rett sør for Alstein i Jærstrendene landskapsvernområde. Søknaden ble avslått, men få år etter ble det aktuelle området avsatt til akvakultur i Randabergs nye kommuneplan.

Randabergbuen mobiliserte mot planene, ledet an av Anne Kalvig, Norges Jeger- og fiskerforbund, Norsk Ornitologisk Forening og Naturvernforbundet gikk sammen om å kjempe mot monsterranlegget blant annet ved å opprette en egen nettside- <https://vern-alstein.no/>

I 2021 påklaget Statsforvalteren i Rogaland etableringsløyvet med henvisning til forurensingsloven.

Miljødirektoratet har altså gitt Statsforvalteren medhold. Avgjørelsen er endelig, men det er likevel ikke utelukket at det kan komme oppdrettsanlegg ved Alstein i framtiden.

Kjetil Nilsen i fylkeslagets styre feirer Alstein-seieren med kake. Foto: Erik Thoring

I en omfattende begrunnelse skriver direktoratet blant annet dette:

«Risikoen for å påføre sårbar sjøfugl vesentlig skade ved å etablere omsøkt anlegg for matfiskproduksjon ved Alstein innebærer at tillatelse etter forurensningsloven ikke bør gis. Det omsøkte anlegget ligger i et viktig hekke-, myte- og overvintringsområde for flere truede og sårbare sjøfuglarter. Toppskarvkolonien på Alstein hekker på sørvestsiden av øya, noe som gjør den svært utsatt for omsøkt akvakulturanlegg.»

Alexander Rugert-Raustein (MDG) var en av flere randabergbuer som demonstrerte mot monsterranlegget ved Alstein på Sandestranda sommeren 2021. Foto: Erik Thoring

Flyttblokk-kartet for gamle Stavanger kommune i ny drakt.

Flyttblokk-kartet er tilbake

Etter mange års fravær er flyttblokk-kartet tilbake - tilgjengelig for alle og i ny drakt.

Kort repetert: I perioden 2009 til 2011 kartla frivillige fra Naturvernforbundet alle flyttblokker i Stavanger som raget minst tre meter over bakken. På kartet finner du 182 registreringer. Flyttblokker eller kampesteiner som noen velger å si, er minner fra istiden. De fleste flyttblokkene i Stavanger er av bergarten fyllitt, mens de langreste kampesteinene er av granitt og gneis og kommer fra Ryfylke.

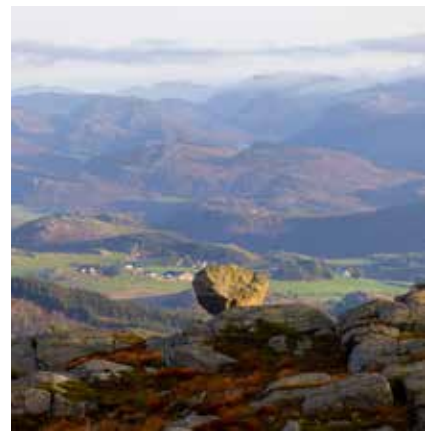
I 1959 fikk Rogaland Naturvern vernet fire flyttblokker etter datidens naturvernlov. Foreningen mente dette var viktige natur- og kulturminner som mange satt pris på i bylandskapet. De fire vernede er:

Klovsteinen på Eiganes, Skrefsrudsteinen på Storhaug, Knutmanssteinen på Byhaugen og Vandresteinene på Våland. Disse flyttblokkene hadde ulike kulturhistoriske funksjoner og verdier, blant annet som grensesteiner.

Flyttblokkene var under press fra utbygging på 1950-tallet, og det samme er tilfellet i dag. Bare de siste ti årene er tre store, flotte kampesteiner blitt knust: Ørnsteinen ved Mosvatnet (Statens Vegvesen), Klovsteinen ved Hinnamarka (SUS) og Thorbjørnsensteinen (Sørmarka Arena).

Flyttblokk-kartet finner du på rogaland-naturvern.no og flyttblokk.no

Moifjellet på ny

Storslått utsikt fra Moifjellet mot øst der det ikke er vindturbiner. Foto: Espen Mills

I 2012 sa Olje- og energidepartementet (OED) nei til utbygging av vindkraftverk på Moifjellet i Bjerkreim. Begrunnelsen var store, nasjonale og truede naturverdier - bl.a. kystlynghei og hubro. Statkraft mener at et vedtak bare gjelder til det er gjort et nytt, også kalt omkamp. Statselskapet har fått Bjerkreim-politikerne med på en ny runde. Alle naturvern- og friluftsansjonene i Rogaland (FNF) har mobilisert og stiller en lang rekke krav til Statkraft sitt planprogram.

«FNF mener at et vindkraftverk på Moifjellet fortsatt vil komme i konflikt med naturverdier, landskap, friluftsliv og inngrepsfrie naturområder, og at kunnskapsgrunnlaget som Olje- og energidepartementet la til grunn i sin omgjøring av NVEs konsesjonsvedtak i 2012 fortsatt er gjeldende og i tillegg styrket.»

Innspillet til planprogrammet kan du sin helhet lese på Uttalelser - Rogaland (fnf-nett.no)

Vil du støtte oss med din grasrotandel?
NATURVERNFORBUNDET I ROGALAND

Org.nr: 971339993

Slik kan du støtte vårt arbeid!
Bli naturvernfarver ved å sette inn et fast månedlig beløp på vår giverkonto nr. 3201 41 63327.

Takk for at støtter naturvernarbeidet i Rogaland!

Du har makta!

FN's naturavtale sier blant annet at 30 prosent av land- og havområder må vernes, og at 30 prosent av degraderte områder må restaureres. Nå må avtalen innfris, og kommunene vil ha en nøkkelrolle. Uten kommunene på laget og som pådrivere, vil ikke staten kunne utrette så mye - det er dere som har makta! Her noen gode råd til deg, kjære kommunepolitiker:

1. Sett av områder for vern og restaurering: Det er ingen grunn til at kommunene skal ha lavere ambisjoner enn naturavtalen. Hver kommune bør identifisere hvilke naturarealer som bør vernes og restaureres og markere disse med hensynssoner og planbestemmelser i kommuneplanen.

2. Gjennomfør «planvask»: Norske kommuner har satt av enorme arealer til utbygging. Denne utbyggingsresserven er mye større enn hva det er realistisk å noen gang bygge i Norge, så planene bør «vaskes». Heldigvis kan kommunene, helt erstatningsfritt, omregulere slike gamle planer tilbake til natur og friluftsliv, så lenge det ikke er gitt byggetillatelse.

3. Sett vilkår: Plan- og bygningsloven gir kommunene store muligheter til å styre arealbruken gjennom planbestemmelser f.eks krav til kantsoner, tiltak mot avrenning til vassdrag og innføre meldeplikt for hogst.

4. Husk at det er lov å si nei: Det er lov å si nei, både til forslag om store nye utbyggingsområder i kommuneplanen, til søknader om dispensasjon og til private reguleringsplanforslag.

Hva valget ikke handlet om

Verken klima eller natur nådde opp i mediadebattene i årets kommune- og fylkesvalg. Det sto ikke på innsatsen til Naturvernforbundet og samarbeidspartnerne våre.

Vi arrangerte nemlig to store lokale debatter. Den ene på Sølvberget kulturhus 31.august der Stavanger-partiene ble utfordret på sine løfter om 80 prosent klimakutt innen 2030. På direkte spørsmål fra debattleder Tom Hetland svarte sju av de åtte partiene i panelet at målet er oppnåelig. Bare Leif Arne Moi Nilsen fra Frp var helt sikker på det er umulig. Siden 2017 har Stavanger kuttet klimagassutslippene med fem prosent.

Dagen før debatten på Sølvberget kom en gruppe kloke hoder fra samferdsel, energi, næringsliv, og akademia sammen på Mostun for å meisle ut en plan om klimakutt som kan bidra til å innfri 80 prosent målet. Forsamlingen var enige om at det kreves omfattende endringer i adferd og inngripende tiltak. Arbeidsverkstedet og den påfølgende valgdebatten var arrangert av Naturvernforbundet. En uke seinere var det Forum for natur og friluftsliv (FNF) som inviterte partiene til naturdebatt på Mostun natur-senter. Hvem har den beste planen for naturvern i Stavanger? Og hva

Klimadebatt på Sølvberget. Mannen med skjorta er etter eget utsagn Høyres mest radikale miljøpolitiker, Narve Endresen. Foto: Erik Thoring

mener partiene om nye høyspentlinjer over Ryfylke-øyer, bygging av bro til Vassøy og markagrense i Sørmarka. Alle var mot luftlinjer som til syvende og sist bestemmes av staten, et klart flertall sier nei til bro til Vassøy og alle vil fortsatt ha vernegrense i Sørmarka? Det siste var også oppe på folkemøte i 2019 og siden har ikke annet skjedd enn at Sørmarka har blitt bygd ned bit for bit.

De tre valgarrangementene samlet til sammen 180 tilhørere og deltakere.

Folksomt inne og ute da FNF inviterte til naturdebatt på Mostun 6.september. Foto: Erik Thoring

Nye påfyll av vegvesen-plast

Ryddingen av plast-forurensing etter Ryfast har pågått i fem år og kostet Vegvesenet 11 millioner kroner. Nå er det på an igjen, denne gang Rogfast.

Verdens lengste og dypeste undersjøiske tunnel skulle bygges uten fare for plastforurensing. Trodde vi. For i høst har det dukket opp en «plastdings» som renner inn på strender i Ryfylke og i nord-fylket. Rosa plastklips som brukes ved sprengning og som følger med sprengmassene når de dumpes i sjøen. Vegvesenet sier de ikke trodde at klipsene ville flyte avgårde, men bli liggende i fyllingene. Hvor stort omfanget av plastforurensingen er vet ikke Vegvesenet, men de sier de «tar problemet på alvor.»

Stans utslippene

Naturvernforbundet mener dette er overraskende og skuffende, og krever at bruken av plastklipsene blir stanset umiddelbart. Statsforvalteren sier de vil undersøke saken før de tar stilling til den.

Dette skjer før ryddingen etter Ryfast-skandalen er avsluttet. Statsforvalteren har opprettholdt pålegget om rydding og overvåking i sjøfugl-reservatene. Sjøl om Ryfast-søppelet naturlig nok er mindre synlig nå enn før, finnes det mye plastarmering lagret i strandsonen. Hvor mye det kan dreie seg om vet Rune Folkvord, nestleder i lokallaget i Strand.

Rosa plastklips fra Rogfast har dukket opp på strendene. Naturvernforbundet krever at bruken opphører umiddelbart.

Armeringsfiber i Kuvika i Strand i 2023, fem år etter utslippene fra Ryfast. Foto: Rune Folkvord.

Armeringsfiber fra Ryfast er ca 1 mm tykk, 2-3 mm bred, 5-6 cm lang. Rogfast har fått forbud mot å bruke plastarmering. Foto: Rune Folkvord

Varige spor etter Ryfast

Han har sammen med flere andre ryddet Kuvika på Tau over flere år. Ved første øyekast ser den populære badeplassen sør for Solbakk ren og fin ut. Men straks du graver i grus og sand finner du små, hvite plaststriper. Det er plastarmering fra Ryfasttunnelene. Folkvord har gått systematisk til verks. Han har sortert ut all plastarmering som lå lagret i 6-7 centimeters dybde på 1 kvadratmeter av stranda. I 2020 fant han 850 plastfibre, i år 356. I et 200 meter langt og fem meter bredt belte av stranda ligger det da 356 000 plastfibre begravd i grus og sand.

- Forekomsten av armeringsfibre er mer enn halvert på tre år. Det kunne vært en gladnyhet, men er det dessverre ikke, fastslår Folkvord. Kraftig vind har flyttet fibreene enten lengre inn på land eller dratt dem ut i sjøen ved stormflo. Plastfibreene består inntil de blir plukket opp av vegvesenet eller blir degradert til mikroplast. Og det vil ta fryktelig lang tid, sier han.

Svart, nylagt asfalt i Bokkaskogen. Frode Myrhol, eks Folkets parti, fikk siste stikk.
Foto: Erik Thoring

Kari Nessa Nordtuns plass?

En av Kari Nessa Nordtuns siste politiske gjerninger som ordfører var å gjennomføre asfalteringen i Bokkaskogen. Hun valgte å overse et nesten enstemmig utvalg for miljø og utbygging (minus Folkets parti) som etter forslag fra Mette Vabø (V) ba om at anleggsarbeidet ble stanset. Nessa Nordtun ville heller ikke at forslaget fra utvalget skulle tas opp som hastesak i formannskapet. På valgdagen 11. september startet gravemaskinen og alt håp var ute.

Dette er altså Stavangers svar på globale og nasjonale mål om å reparere og restaurere natur: Vi foretrekker asfalt.

De 29 trærne som ble plantet i november 2021 har nå blitt flyttet til en jordvoll sør i området. Resten av arealet er asfaltert og fylt med grus. En basketballbane og en tennisbane omgitt av høge gjerder. Fra grønt til svart og en tapt mulighet til å vise fram Stavanger som en grønn spydspiss.

Vi mistenker at Nessa Nordtun ikke vil forbindes med plassen. Den «æren» vil hun sikkert gladelig gi til nåværende partifelle og tidligere Folkets parti, Frode Myrhol. Han brukte sin vippeposisjon i flertallet til å presse alle i kne og ville garantert være stolt over å få sitt navn risset inn i den nylagte asfalten i Bokkaskogen.

Ålgårdbanen må inn

Ålgårdbanen må inkluderes i planleggingen av dobbeltspor på Jæren. Foto: Espen Mills

Naturvernforbundet, For Jernbane og Ålgårdbanens Venner støtter Bane NOR sin anbefaling av alternativ 1, dobbeltspor i dagens trasé. Dette alternativet vil i mindre grad gå utover natur og dyrka mark. Det å få dobbeltspor vil fjerne venting på kryssinger, gi kapasitet for flere avganger og dermed et raskere, mer tilgjengelig og konkurransedyktig tilbud.

Vi råder til at videre planlegging tar høyde for en reaktivering av Ålgårdbanen. Dette må avgjøres politisk. Ålgård har et større trafikkgrunnlag enn Nærbø, og genererer en betydelig del av trafikken på E39 retning Sandnes og Stavanger. En gjenåpnet Ålgårdbane vil nær halvere reisetida til Stavanger i forhold til dagens buss-tilbud. Det er opplagt at behovet for ny transportinfrastruktur fra Ålgård og nordover skal sees i sammenheng med planleggingen av dobbeltspor på Jærbanen.

Høgspent i bakken

Lnett er i gang med utrede en ny 132 kV høgspenkabel fra Randberg via Rennesøy og Finnøy til Strandlandet. I planene er det forutsatt luftspenn over store deler av strekningen..

Naturvern- og friluftslivsorganisasjonene mener mest mulig av den nye høgspentlinja må bygges i sjø og jord. Det vil spare Ryfylkeøyene for store naturinngrep og visuell forurensing av det åpne og vakre øylandskapet.

Sørmarka må vernes!

Foran forrige kommunevalg i 2019 svarte 11 politiske partier uforbeholdent ja på spørsmålet om å etablere en vernegrense rundt Sørmarka. I løpet av valgperioden har ingenting annet skjedd, enn at naturområdene i Sørmarka har krympet.

Vi krever at nedbyggingen av Sørmarka må ta slutt og at det må opprettes en vernegrense som sikrer Sørmarka for all framtid.

Karmøys kamp mot naturen

Denne mannen har kostet Karmøy dyrt! I hvertfall hvis man spør politikerflertallet som har jobbet hardt for å bygge omkjøringsveg på Åkra og ny barneskole på Krokhaugen på Vea.

Gunvar Mikkelsen (bildet) har forsvart naturens interesser og det har han og hans mange medspillere, blant annet Naturvernforbundet, lyktes med så langt.

Vi sier så langt fordi siste ord er ikke sagt. Det er sterke krefter i Karmøypolitikken som fortsatt mener det er riktig å bygge ny veg over truet kystlynghei og i hekkeområdene til vipe og storspove. Eller som mener det er klokt å bygge ned en vakker naturtomt på Krokhaugen der det er registrert flere trua arter.

Omkjøringsvegen på Åkra har versert på den politiske dagsorden i over 20 år, og det er ikke over. Fylkespolitikkerne har bevilget nye millioner til utredning, og hele vegprosjektet inklusive miljøtunnel er estimert til over en milliard

kroner som i hovedsak må finansieres med skyhøge bompenger. Etter kommunevalget er det flertall for omkjøringsvegen, - uten bompenger. Da blir det ikke noe av og over 100 millioner kroner til utredninger er kastet over bord.

Historien gjentar seg på Vea. Kommunen vil bygge ny barneskole på Krokhaugen som er kjøpt inn til formålet. Som vanlig har ikke kommunen tatt hensyn til natur- og artsmangfold og det har Sivilombudet kritisert etter en klage fra Naturvernforbundet. Statsforvalteren har opphevet sin godkjenning av planen og krever ny runde. Spørsmålet nå er om kommunen fortsetter kampen for Krokhaugen eller velger utbygging på nåværende skoletomt.

Gunvar Mikkelsen foran Krokhaugen som Karmøy kommune ønsker å bruke til skoletomt for ny barneskole på Vea. Foto: Erik Thoring

Gjesdalbuer, Arbeiderpartipolitikere og tilhengere av ny motorvei. Tom Kalsås og Frode Fjeldsbø (foran). Foto: Erik Thoring

Drømmer om motorveg

Gjesdal-ordfører Frode Fjeldsbø drømmer om motorveg mellom Ålgård og Sandnes. Den drømmen kan det ta tid å få innfridd, om noen gang. Statssekretær og gjesdalbu Tom Kalsås helte kaldt vann i årene på sin partifelle. Han hadde ingen løfter om milde pengegaver til ordførerens drøm, da KåKånomics arrangerte E39-debatt på Ålgård 17. oktober.

Hvis motorvegen vedtas vil det neppe bli anleggsstart før om 12-15 år. I mellomtiden må gjesdalbuene som pendler til Sandnes og Stavanger bu seg på et langt liv i bilkø. Naturvernforbundets Randi Storhaug mente Gjesdal må se på de klima- og naturvennlige alternativene: Et bedre, mer effektivt og tilgjengelig busstilbud. Eller aller helst gjenåpning av Ålgårdbanen.

- Slutt å kaste bort tida på en svindyr motorvei og sats seriøst på Ålgårdbanen, oppfordret hun og la til at Gjesdal neppe vil innfri sine klimamål ved bygging av motorvei. Ordfører Fjeldsbø var ikke uenig, men sa at Gjesdal er villig til «å ta ein for laget» siden motorveien er ønsket av «hele regionen».

Rogaland på kryss og tvers

HAUGESUND: Lokallaget ut av dvalen

Naturvernforbundet på Haugalandet har ikke vært i drift på over ett år etter at styreleder Ineke de Rezende trakk seg. Laget som omfatter kommunene Karmøy, Haugesund og Tysvær ble stiftet i 2018. Nå er ny styreleder på plass etter at laget holdt årsmøte på Gamle Slaktehuset i Haugesund 18. oktober. Roald Østensjø er ny leder og har med seg Steinar Rundhaug og Anne Hilde Hagland i styret. Allerede 7. november inviterte lokallaget og Birdlife til foredrag med Martin Eggen om hans bok «Uten fugler blir livet ikke det samme».

SANDNES: Nytt lokallag i Sandnes

Sandnes har fått sitt første lokallag i Naturvernforbundet!

- Det var på høy tid, kommenterte Tore Høy til Sandnesposten. Han er en av fem som har deltatt i interimstyret siden i vår. 15 medlemmer stilte på stiftingsmøtet og deltok i en debatt om hva lokallaget bør bruke

tid og krefter på. Styret skal nå ta innspillene videre.

Styret i lokallaget fra venstre bak: Tore Høy, Bjarte Slettebø, Tove Opsahl, Hans Ivar Sømme og Tor Arne Moen. Foran f.v.: Eva Beate Vikeså Watne, Tove Opsahl og Irene Malmin. Foto: Erik Thoring

KLEPP: Kvernbekken ryddet og plantet

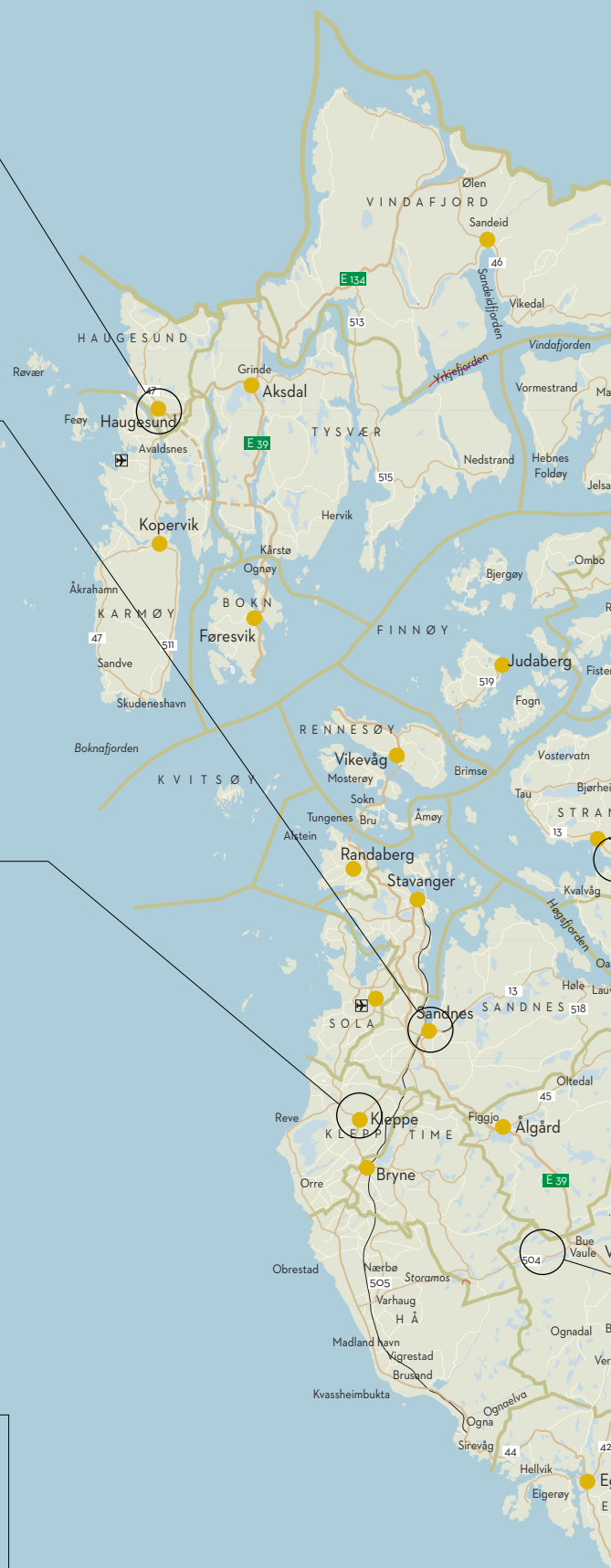

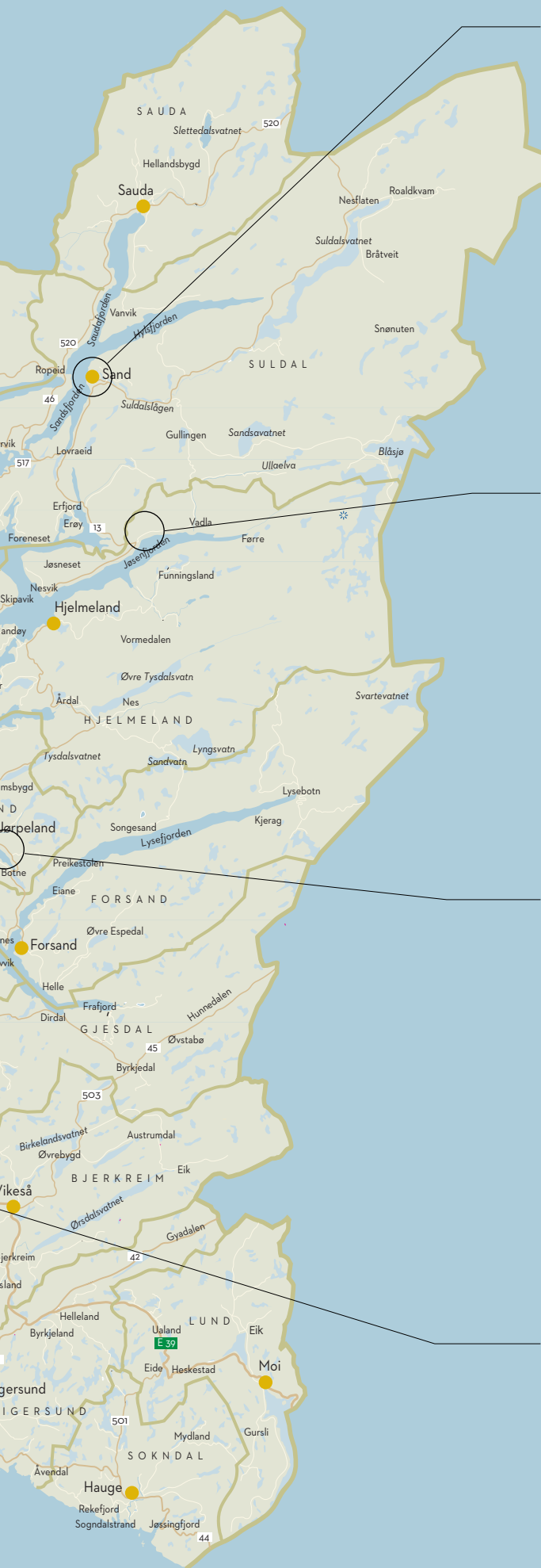
Kvernbekken som renner fra Klepp sentrum til Grudavatn har fått en skikkelig «makeover» av ildsjeler i Sjørrettprosjektet.

Hør bare: Det er plantet 280 trær av svartor, ørevier, rogn selje, eik og bjørk langs bekken. 120-130 tonn med gjørme og mudder er fjernet sammen med plast og annet søppel. Det er lagt ut 26 tonn gytegrus og 13 tonn ny elvebunn og flere store steiner. Flere terskler ble reparert og nye flotte kulper og gytebrekk er etablert. Bekken er ikke til å kjenne igjen.

SJØØRRETPROSJEKTET: Rogaland viser vei

Sjørrettprosjektet så dagens lys i 2018, med NJFF's Knut Ståle Eriksen som en iherdig pådriver. Etter fem år, noen millioner kroner og tusenvis av frivillige timer er det gjort habitatforbedrende tiltak i 105 av fylkets 700 små og større bekker. Til glede for auren som har fått bedre gyteforhold, men også til nytte for naturen i og ved bekken. Det er lagt ut 2000 tonn gytegrus, fjernet flere tonn plast og forurensa slam og ikke minst plantet 10 000 trær. Kort og godt en suksesshistorie uten like.

SULDAL: God gammaldags marknad

Møgedalsmarknaden i Bergeskossen i Suldal held koken etter 50 år. I haust var det 70 utstillarar og mest 2000 gjester. Her var det kortreist mat, kåring av verlam, grilling og ymse aktivitetar for borna. Blant dei som stilte med stand var Naturvernforbundet i Suldal. Mykje folk innom, fleire som testa naturkunnskapen om Suldal og heile åtte nye medlemmar. Styreleiar Roy Høibo og styremedlemmane Rune Roalkvam og Eva Songe Paulsen (bilete) var sers nøgde med å vera standpersonale. Foto: Erik Thoring.

HJELMELAND: Haugabekken klar for auren

I 2020 foreslo Rådgivende Biologer utlegg av gytegrus øvst på anadrom strekning i Haugabekken i Jøsenfjorden (Hjelmeland). Dette som eit sentralt habitatforbetrande tiltak for sjøaure. Nå er jobben gjort med hjelp av ein velvillig grunneigar og 35 (!) elevar og føresette frå 9.klasse. ved Sand skule. Totalt 8 tonn, sånn ca 533 bøtter med 15 kg er bært fram og fordelt på gyteområder. Ein fantastisk jobb. Nå kan auren bare kome!

STRAND: Vardebrenning mot vindkraft

Søndag 8.oktober klatret 15 spreke strandbuer til den 525 meter høye Førlandsnuten med ett mål for å øye: Å vise sin motstand mot bygging av vindturbiner i norsk natur! Det gjorde de ved å bygge en varde av medbrakt ved. I det fine høstværet var den brennende varden godt synlig for hele Jørpeland og mer til. - Rogalandsnaturen, særlig i sør-fylket, har blitt tapetsert med sær naturødeleggende monsterturbiner. Det vil vi ikke ha noe av i Strand eller i resten av Ryfylke, uttaler Rune Folkvord, nestleder i Naturvernforbundet i Strand.

BJERKREIM: Omkamp om Moifjellet

Moifjellet i Bjerkeim ligger i dag som en øy med uberørt natur, omgitt av vindkraft. Moifjellet er sammen med Synesvarden landskapsvernområde siste rest av sammenhengende urørt natur i denne delen av fylket. FNF mener at et vindkraftverk på Moifjellet fortsatt vil komme i konflikt med naturverdier, landskap, friluftsliv og inngrepssvære naturområder, og at kunnskapsgrunnlaget som Olje- og energidepartementet la til grunn i sin omgjøring av NVEs konsesjonsvedtak i 2012 fortsatt er gjeldende og i tillegg styrket.

Gauselskogen - det tapte fugleparadiset

Mektige eiketrær strekker seg mot himmelen, fuglene synger og på bakken står blomster i sin vakreste skrud. Men alt er ikke som før. Gauselskogen er forandret.

Av Erik Thoring

La oss gå 24 år tilbake i tid, til 1999. Da startet den massive boligbyggingen på Gausel. Først kom nettverket av nye veier, i et edderkoppmønster over grøderik jordbruksjord. Så kom boligene som rekkehus og lavblokker brutt opp av små hageflekker, lekeplasser og grønne turkorridorer.

Nabolandskapet til Gauselskogen var for alltid forandret – fra grønt til grått. Men hva har det med Gauselskogen å gjøre? Skogen står jo der som før, tenker du. Og den er i tillegg vernet som naturreservat. Det er knapt nok lov å knekke en kvist uten tillatelse.

Matkammer for folk og fugl

Det er en direkte sammenheng mellom skogen og det omkringliggende landskapet. Før var Gausel dominert av et mosaikkpreget jordbrukslandskap. Åker, eng, slåttemark og beitemark. Mat til storfe, hest og sau. Og mat til mange av fuglene som hadde tilhold i Gauselskogen. Insekter for noen, mark for andre. Gausel var et matkammer for folk og fugl.

Det er den ene av forandringen som har hatt negativ betydning for livet i Gauselskogen. Det andre er folk. Da jeg besøkte Gauselskogen første gang tidlig på 1980-tallet var Gau-

selskogen en bortgjemt oase. Ingen stier, ingen tilrettelegging og knapt et synlig tråkk. Du måtte lete for å finne en atkomst til skogen uten å gå over bondens åker eller eng. Straks inne i skogen ble du omslukt, eller skal vi si oppslukt, av en ekstremt tett og frodig vegetasjon. Urørt og viltvoksende. Det var den urskogfølelsen.

Kakafoni av sang

Mellom busker og hasselkratt sto det solide, ranke trestammer i den moldrike jorda - eik, bjørk, bøk og alm. Mange av trærne rette som fyrstikker, nesten uten greiner nederst, men med frodige greinverk øverst,

Varmt, fuktig og skyggefullt i Gauselskogen.
Det gir gode levekår for moser.
Foto: Erik Thoring

Gråtrost var en tallrik hekkefugl i Gauselskogen i 1977. Nå er den borte.

Folkeskog

Det er ikke slik lenger. Skogen er stort sett den samme som før, men har ikke det samme urskogpreget som jeg opplevde for 40 år siden. Skogen er preget av menneskelig bruk. Stier og tråkk på kryss og tvers, lysåpninger der noen har rigget seg til med ulike aktiviteter. Skogen blir sjølsagt brukt av naboer, og kanskje er det en og annen som ser sitt snitt til å luften hunden sin. Den menneskelige bruken har satt sitt avtrykk på skogen og livet der.

Noe annet var ikke å vente. Når du bygger en by i en kringle inntil skogen må du regne med at skogen blir brukt av de nye innflytterne. De synes sikkert skogen er like fascinerende som jeg gjorde første gang jeg oppsøkte den. Og det er ingenting som hindrer folk i å bruke skogen. Reservatet har ikke ferdselsforbud, sjøl ikke i fuglenes hekketid.

Fuglene som forsvant

Det mest iørefallende er den dramatiske nedgangen i fuglebestanden. Dette vet vi mye om fordi feltornitolog Øyvind Gjerde kartla fuglelivet i skogen for nesten 50 år siden, i 1977. Den erfarne ornitologen hadde aldri tidligere vært i en skog med så stor bestandstetthet som i Gauselskogen. Gjerde registrerte 25 arter og hele 271 hekkende par. 30 år seinere, i 2009, gjorde han kartleggingen på ny. Antallet hekkende par var redusert med mellom 70 og 80 prosent. Flere arter manglet helt, blant annet tyrkerdue,

linerle og jernspurv. Andre arter som var svært tallrike som gråtrost og løvsanger, var nå fåtallige.

Også det rike plantelivet i skogen er redusert. Kusymre som det var mengder av i skogen, er nå helt borte. Landets kanskje største forekomst av lundstjerneblomst finnes det nå bare spredte forekomster av. I 1978 registrerte botaniker Sverre Bakkevig 114 plantearter i skogen. I 2009 var tallet 83.

Gråtrost og løvsanger i fritt fall

All skyld for de negative endringene i Gauselskogen kan ikke bare legges på arealendringer i nærområdet og økt menneskelige ferdsel. Siden Øyvind Gjerde kartla skogen i 1977 har fuglebestandene i hele Europa hatt en markant nedgang. Det er færre fugler nå enn før. Noen arter har hatt en så sterk tilbakegang at de har fått merkelappen «utryddingstruet». Men kanskje mest skremmende er at såkalte vanlige arter har hatt stor nedgang. Før var løvsanger regnet som Norges mest tallrike fugl. Slik er det ikke lenger. I Gauselskogen registrerte Gjerde 20 revirhevdende løvsangere. I 2009 var tallet tre.

Eller gråtrost som hadde sine bråkete hekkekolonier i nesten hver eneste skogsteig i Stavanger. I dag finnes det ikke eneste gråtrostkoloni noe sted i byen, heller ikke i Gauselskogen.

Historien fortsetter på neste side

nærmest himmelen. Sjøl på en solrik dag sørget det tette taket av trærnes bladverk for at skogbunnen lå en i halvskygge. Svalt og behagelig på varme dager og med et fuktig jordmonn som dampet av lukt og liv.

I dette produktive skogsmiljøet yrte det av fugler over alt. Høyt opp i trærne og langt nede blant urteplantene. I en liten klynge av plantede grantrær skrålte en svær gjeng med gråtrost, så snart en inntrenger kom dem for nær. I alle deler av skogen var det fuglekor så intenst og så variert at man hadde problemer med å skille den ene sangen fra den andre. Det låt som en kakafoni.

Eiketærne i Gauselskogen er mellom 100 og 130 år gamle. Foto: Erik Thoring

Alt håp ute?

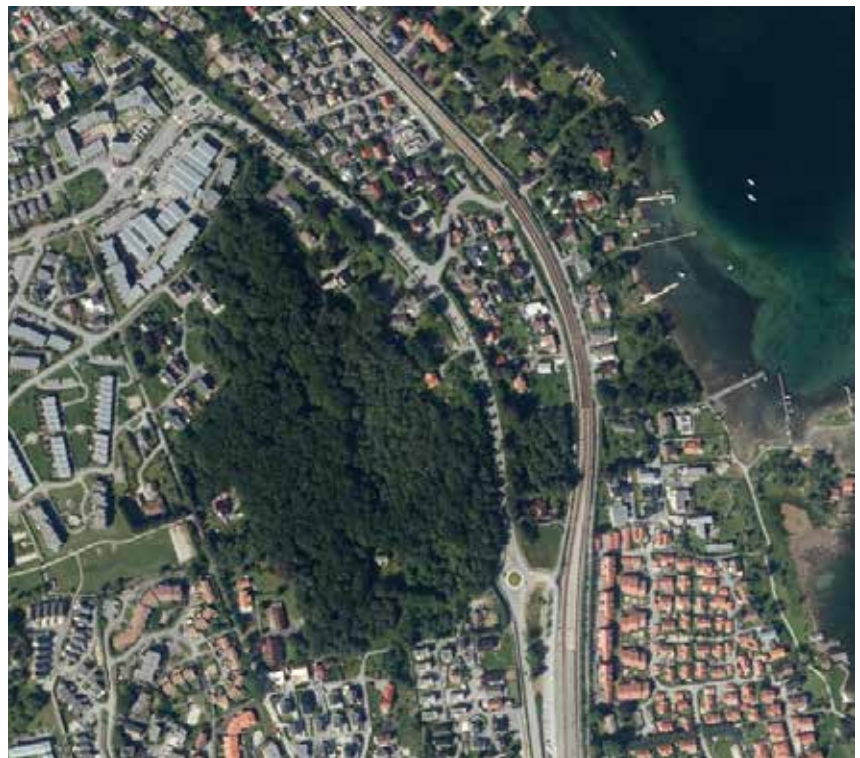
Er det mulig å få fugle- og plantelivet tilbake i Gauselskogen? Kan vi på en eller annen måte restaurere skogen slik at opplevelsen blir som før? Det er tvilsomt. Jordbruksarealene som tidligere omkranset skogen og som betydde mye for mange av skogens innbyggere, er tapt for alltid. Dessuten er nedgangen i fuglebestandene ikke bare et lokalt fenomen. Over hele kloden har dyrebestandene blitt mer enn halvert i antall de siste 50 årene. Det er rett og slett færre fugler nå enn før, også av de «vanlige» artene.

Det vi kan gjøre i Gauselskogen er å plante inn stedeigne «krattplanter» til erstatning for forvillede, fremmede hageplanter som er uønsket i skogen. For mange fugler er tett undervegetasjon helt nødvendige hekkeplasser. Derneft kan vi regulere ferdselen i den sårbare hekketida. Det vil si å kanalisere ferdselen med fysiske gjerder. Det er drastisk og det er grep som er ukjent i Norge. Men naturkrisen er også dramatisk, og det er ikke usannsynlig at vi i nær framtid må gjøre drastiske tiltak for å unngå utdøing av arter.

Urørte fornminner

Men noe er akkurat som før: Fornminnene. I skogbunnen har arkeologene kartlagt ikke mindre enn 98

røyser eller steinsamling, hvorav de fleste antas å være gravrøyser fra jernalderen. I tillegg skjuler skogen spor etter to hustuffer, rester etter gamle steingjerder (gardfar) og en hulvei.

Siden 1999 har all jordbruksjord på Gausel blitt bygd ned til boliger. Gauselskogen er ikke lenger hva den en gang var. Flyfoto Norgeskart.no

Gausel anno 1927

Dette bildet fra 1979 viser at store deler av Gauselskogen var omgitt av landbruksjord. Condeepene ruver i Gandsfjorden i bakgrunnen. Foto: Erik Thoring

«Det er et i ornithologisk henseende meget rikt felt», skrev Kaare Oftedal i en artikkel om «Fuglelivet omkring Gausel», publisert i 1927.

Oftedal og hans fuglevenn, Per Thomsen (legendarisk redaktør i Aftenbladet) hadde i åtte, ni år gjort systematiske registreringer av fuglelivet i Gauselskogen og området ned til Gauselvågen.

Skogen, eller skal vi heller si krattet, er også omtalt i en minnebok utgitt av adjunkt Henrik Krøyer fra 1927-30. Han skriver:

«Henimot en mils vei fra Stavanger ligger et lille kratt som man har tildelt

rang av skog. «Gauselskog» - og derhen pleide de bedre familier om sommeren å gjøre lystturer i karjol medbringende den fornødne proviant»

Da Kaare Oftedal og Per Thomsen drev sine fuglestudier var Gauselskogen en ung løvskog med noen mindre granplantinger. Rundt skogen var det en del lynghei, noen mindre myrer og en lang strand (Gauselvågen). Det rikeste fuglelivet fant de to observatørene i skogen. Her var det løvsanger, gulsanger (bastardnattergal), hagesanger, munk og torsanger. Ganske så uvanlige arter i det den gang så nakne og treløse jærlandskapet.

I rapporten har Oftedal og Thomsen påvist 108 arter hvorav 41 arter er dokumentert hekkende. Flere av disse artene fins ikke lenger på Gausel. Det gjelder blant annet sanglerke, heipiplerke, gulspurv, vipe, rødstilk og åkerrikse. Ingen av disse er imidlertid knyttet til skog, men til det mosaikkpregede jordbrukslandskapet på Gausel.

Ingen vet det helt sikkert, men eiketrærne i Gauselskogen er et sted mellom 110 og 130 år gamle. I arkeologiske beskrivelser fra forrige århundreskiftet ble nemlig Gausel-skogen beskrevet som «lynghei med tett eikekratt».

Naturreservat fra 1984

Gauselskogen ble vernet som naturreservat ved kongelig resolusjon i 1984. Gauselskogens verneverdi skyldes det rike og sjeldne artsmangfoldet av karplanter, moser, lav og sopp. I tillegg til et svært rikt fugleliv. Og ikke minst at denne typen edellauvskog er nesten utryddet på låglandet på Jæren.

I 1984 fikk Gauselskogen følge av 21 andre edellauvskoger i Rogaland. I dag har tallet økt til 32 reservater av samme naturtype.

Reservatet i Gauselskogen er på 56 dekar (mål) og er siden 2003 skjøttet av Stavanger kommune. Vernebestemmelsene har som mål å opprettholde naturmangfoldet som fantes på vernetidspunktet. Målet har kommunen sjøl sabotert da nærområdene til Gauselskogen ble bebygget med boliger fra 1999.

Det er ikke lov å gjøre inngrep i skogen, men ferdsel er uten begrensinger. Invasive, fremmede arter truer nå med å endre den naturlige vegetasjonen. Det dreier

seg om forvillede hageplanter som prydbriegbær, bulkemispel og platanlønn. Utbredelsen av platanlønn skal bekjempes, heter det i skjøtselsplanen fra 2009.

Artiklene om Gauselskogen er publisert i Årbok nr.13, 2023 - Jåttå og Hinna historielag. Versjonene i Rygjavern er redigert og forkortet.

Bestill og hent!

Byggesett av fuglekasser, dekorative fuglekrus, plysfugler med lyd, puslespill eller en god bok om lokal natur?

Dette og mye mer kan du kjøpe i vår butikk på Mostun natursenter.

Vi har åpent hver søndag kl 11 til 15.30.

Om det ikke passer kan du bruke vår bestill og hent løsning som du finner som du finner på hjemmesiden vår - rogaland-naturvern.no

Enklere for borettslag

Fra 1. oktober, har det åpnet seg en ny hverdag for borettslag og sameier som etablerer solcelleanlegg. Nå er det mulig å dele overskuddsproduksjonen på ulike eiere som deler samme eiendom. Dette løser utfordringen man tidligere har hatt ved at strømmen

ikke kan fordeles til beboerne. Er ditt borettslag interessert i mer informasjon om den nye ordningen og om det er aktuelt for dere, så ta gjerne kontakt med Sissel på sissel.norheim@naturvernforbundet.no

Til topps i skolefri

På skolens planleggingsdag i november inviterte vi barnefamilier på høstttur til Brekko sammen med Jæren friluftsråd, KIA og FLAM. Snøen kom tidlig i fjellet, så høstturen ble til en flott akedag. Og for en kjekk dag det ble! I tillegg til

aking, gikk gjengen til Henrytoppen. Vi laget lunsj sammen ute på stormkjøkken. Det ble kos rundt bålpanna, og barna laget søte pinnebrød som dessert. Store og små storkoste seg, og ville knapt reise hjem.

Velkommen til en stressfri sone i naturen

Ta med dine kjære til en nytelse i naturskjønne omgivelser. Om du tar med litt nøtter, kan du nyte frokosten på terassen sammen med småfugler og ekorn mens du slapper av med fuglesang og bølgeskvulp.

Akkurat nå får du som medlem i Naturvernforbundet 3 netter for prisen av 2 i tretopphytten. Merk bestillingen med Natur og vi donerer 1000 kroner til Naturvernforbundet pr bestilling.

Se alle våre hytter og tilbud på hardangerfjordtun.no eller ring oss for et uforpliktende pristilbud.

+47 986 13 101 | www.hardangerfjordtun.no

Hardanger Fjordtun
Treetop & Fjord Panorama Cabins

3 for 2
3 netter for prisen av 2
i tretopphytten

En unik opplevelse

Vi er en del av løsningen!

Nyttige produkter for fremtidens nullutslippssamfunn

Den norske landbaserte industrien foredler fornybar energi til produkter som er kritiske innsatsfaktorer i det grønne skiftet, og vi er godt i gang med å ta ned våre egne klima- og miljøfotavtrykk ytterligere.

Eramet Norway, som eier mangansmelteverk i Sauda, Porsgrunn og Kvinesdal, har investert nærmere tre milliarder kroner siden 2000 for å videreutvikle verkene. Og vi har planer om mer!

Våre store ambisjoner krever et høyt kompetansenivå. Hos oss i Eramet Norway jobber mer enn 530 dyktige fagarbeidere, spesialister og ledere, og vi kommer til å trenge mange nye medarbeidere i løpet av de neste årene. Har du lyst å bli en av oss og bli med på den spennende utviklingen som vi står overfor?

Følg oss på LinkedIn www.eramet.no

eramet

Fra stien til Tomannsbu turisthytte med utsyn til Breievatn og Djupevatn. Foto: Ingeborg Vrenne

Ja til nasjonalpark - nei til vindpark

Skreå/Tomannsbu- området i Sirdal og Bjerkreim ble foreslått som en del av en nasjonalpark av Miljødirektoratet i 2020. Nå ønsker selskapet IOWN Energy å bygge vindturbiner i området.

Av Randi Storhaug, Ingeborg Vrenne, Peder Johan Pedersen - Naturvernforbundet

Kan det da være mulig å velge naturødeleggende vindkraft i det samme området når Norge samtidig har forpliktet seg til 30 prosent vern og 30 prosent restaurering av ødelagt natur innen 2030?

Grunneierne sammen med IOWN Energy vurderer nemlig å bygge et 26 kvadratkilometer stort vindkraftverk der. Skreå/Tomannsbu - området ligger helt i utkanten av Sirdal kommune i Agder fylke. Området er stort sett inngrepsfri natur og ligger 1-3 km unna tekniske inngrep og i leveområdet til den rødlistede villreinen.

Siste villmark

I området er det fjellrygger med høyde 950 meter over havet, sammen-

hengende vassdrag og svært kupert terreng. Det er vanskelig å se for seg hvordan en utbygging med adkomstveier for de enorme vindturbinene kan skje uten en rasering av hele området. Fjelltopper planeres og myrer vil bli drenert og ødelagt. Skreå/Tomannsbu - området henger sammen med villmarksområdet lenger sørvest. Det er få områder igjen i Rogaland som har areal som ligger mer enn fem kilometer unna tekniske inngrep som er definisjonen på villmark.

Vindturbinene med tilhørende veier og areal er planlagt i et attraktivt friluftsområde med blant annet tursti inn til Tomannsbu turistforeningshytte og er det nærmeste snøsikre området for befolkningen på Nord-Jæren. De negative konsekvensene av en eventuell vindkraftutbygging vil berøre langt flere enn innbyggerne i Sirdal.

All makt til kommunen

I et klimaperspektiv er kortreist friluftsliv viktig. Med endringene i Energiloven og Plan- og bygningsloven for vindkraft på land, vedtatt tidligere i år, har kommunene fått mye makt. Arealavklaring i form av områderegulering må godkjennes av kommunestyret før konsesjon kan gis. Det er kun simpelt flertall som kreves. Det betyr at et kommunestyre valgt for fire år kan fatte vedtak om uopprettelige naturinngrep for all fremtid.

På den andre siden har kommunepolitikere nå også fått makten til å si nei til naturødeleggende vindkraft og stoppe videre konsesjonsprosess. Bjerkreimsvassdraget med nedbørfelt som strekker seg til Skreå er varig vernet mot kraftutbygging. Det betyr at politikerflertallet på Stortinget har ment og mener at dette vassdraget er så nasjonalt viktig at vi ikke skal bygge det ut.

(redigert versjon av leserinnlegg publisert i Aftenbladet 30.august)

Fugleradar gir ny kunnskap

Av Erling Sømme Kielland

Hva vet vi om fugledød i vindkraftverk i Norge? Inntil nå har det manglet grundige og forskningsbaserte svar. En nyutviklet fugleradar kan gi bedre svar.

Manuell telling under turbinene gir ikke pålitelige svar, men nå har forskerne fått et nytt og lovende hjelpemiddel. Det dreier seg om flyttbare radaranlegg som kan kartlegge og overvåke bevegelsene både hos trekkende og ikke trekkende arter. Radaren registrerer flyvehøyde, hastighet og annen adferd innenfor en radius av 10 km.

Den nyeste og nok mest omfattende norske undersøkelsen om vindturbinenes mulige skadevirkninger på fuglelivet er nylig offentliggjort av NINA (Norsk institutt for naturforskning)

Guleslettene

Guleslettene vindkraftverk i Ytre Sogn ved utløpet av Sognefjorden i Vestland fylke ble overvåket av fugleradar før og etter turbinstart, henholdsvis våren før det ble bygget og høsten etter i 2021 da kraftverket var drift. Kraftverket består av 47 turbiner som er 90 meter høye, med rotordiameter på 136 meter. Vindkraftverket er pålagt å påvise eventuelle konfliktsituasjoner mellom turbinvinger og fugler i trekketidene vår og høst.

Forskerne ønsket å sammenlikne eventuelle forandringer i trekkmønsteret både før og etter driftstart, og kartlegge fugler som sannsynligvis var drept av møllevingene.

Flest natt-trekkere

Innenfor det overvåkede området ble det noen ganger om høsten påvist at flere hundre tusen individer passerte vindparken om natten. Gjennom hele året sannsynligvis flere millioner. Både flokker og enkeltfugler ble registrert av radaren - som også avslørte

Denne havørna måtte bøte med livet i møte med vindturbiner på Harbakfjellet i Trøndelag i 2021. Foto: Line Harbak/Motvind Norge

at hele 86 % av fuglene var natt-trekkere. Undersøkelsen viste også at dagtrekkende fugler ofte fløy høyere det året turbinene var i drift. Mange fløy likevel gjennom vindparken, eller rundt anlegget, sannsynligvis for å unngå de synlige og roterende vingene. Natt-trekkende fuglearter forandret derimot i liten grad flyvehøyden før og etter anleggsstart.

Samlet effekt

En av prosjektets viktigste oppgaver var å undersøke hvor mange enkeltfugler som tydelig var drept av vindturbinene. Trente hunder bidro til den oppgaven. Det ble totalt gjenfunnet

105 slike fugler. Dette ble utregnet 0,76 drept fugl pr turbin. Flestparten var spurvefugler og arter som vanligvis trekker over land. Dødeligheten som følge av turbinene var derfor ikke betydelig mente forskerne.

Som også tilføyde: «Det er imidlertid ikke et enkeltstående vindkraftverk, men summen av menneskeskapte barrierer langs trekkrutene som vil avgjøre fremtiden til sårbare arter av trekkfugler».

Hvordan får du dette...

...til å bli denne?

Putt den i denne!

Alle kan trylle!

Alle kan trylle, fordi all glass- og metallemballasje du leverer til gjenvinning blir råmaterialer til nye, fine ting. Takk for at du tryller!

I.V.A.R

Stavanger

Sandnes

Sola

Klepp

Hå

Time

Gjesdal

Randberg

Rennesøy

Kvitsøy

Det brenner et blått lys for hettemåkene

Om få ti-år kan hettemåkene være utryddet fra Norge. Det må vi forsøke å unngå.

I disse dager er Naturvernforbundet i gang med å oppføre en hekkeplattform på Måkeholmen i Mosvatnet. Plattformen skal gi måkene en trygg og predatorfri hekkeplass. Håpet er at hettemåkene vil få bedre hekkesuksess enn på bakken der de er utsatt fra ulike røvere – mink, rotte og rev. Overvåking av hettemåkebestanden i Rogaland viser nemlig at hettemåkene sliter med å få mange nok unger på vingene til at bestanden kan vokse.

I fjor var det 0,6 unger per reir på Måkeholmen. Tallene for årets sesong er ikke klare, men Sindre Molværsmyr ved NINA Bergen kan bekrefte at hekkebestanden i år er redusert med rundt 20 prosent sammenliknet med fjoråret. Droneovervåkingen av fylkets 16 hekkelokalteter viste 942 reir mot 1164 i 2022. I Mosvatnet som har den suverent største hekkebestanden i fylket var nedgangen på rundt ti prosent, fra 364 til 330 reir i år.

Predatorfri hekkeplattform for hettemåker er nytt i Norge. I utlandet er dette et vanligere forvaltningstiltak

Populære redekasser på Måkeholmen i vår. Men hettemåkebestanden fortsetter å synke. Foto: Erik Thoring

med gode resultater. Vi har allerede fått indikasjoner på at hettemåkene trives på redekasser. Vi satte opp fem kasser på Måkeholmen i vår og det var hekking på fire av dem.

Naturvernforbundets hettemåkeprosjekt skjer i samarbeid med NINA Bergen og blir støttet av Statsforvalteren i Rogaland, Stavanger og Sola kommuner.

Måkeholmen i Mosvatnet har Rogalands største bestand av hettemåker. Litt færre i år enn i fjor. Foto: Sindre Molværsmyr/NINA

Ulovligheter i Longavatn naturreservat

Dette naustet ved Furunesvatn har ikke byggetillatelse fra Statsforvalteren.

Naturvernforbundet har varslet Statsforvalteren om flere ulovlige aktiviteter og tiltak i Longavatn skogreservat i Hjelmeland kommune. Reservatet på 8 200 dekar furuskog ligger innerst i Jørpelandsheia og ble vernet i 1999.

Men ikke alle respekterer de strenge vernebestemmelsene. Naturvernforbundet har registrert gjentatte bruk av snøskuter, bruk av påhengsmotor, rydding av skuterløype og bygging av båtøpptrekk. I Furnesvatnet har det kommet opp et erstatningsnaust i vannkanten som Hjelmeland

kommune skal ha tillatt oppført. Men Hjelmeland kommune har ikke lov å gi tillatelse, det er Statsforvalternes domene.

Statsforvalteren er kjent med at det foregår ulovligheter i reservatet, men har begrenset kapasitet til å følge opp. I første omgang vil Statsforvalteren informere Hjelmeland og nabokommunene om vernebestemmelsene og dernest kan det bli aktuelt å sette opp informasjonsskilt ved de viktigste innfallsportene til reservatet.

TAKK for at du rydder
i ditt nærmiljø. Det hjelper!

To forurensede innsjøer

Er det håp for Mosvatnet og Hålandsvatnet? To av landets mest forurensede innsjøer? Hålandsvatnet er så ille at Miljødirektoratet har raslet med sablene.

Hålandsvatnet er så ille at Miljødirektoratet har raslet med sablene. Innsjøen har de siste 30 årene hatt gjentatte oppblomstringer av giftige blågrønnalger. Jordbruket får det meste av skylda for den elendige vannkvaliteten. Nå har landbruksavdelinga hos Statsforvalteren fått ansvaret for å gjennomføre tiltak de neste to åra. Men ingen tror at det er en kvikk fix å restaurere innsjøen. Det har tatt mange ti-år å havne å dagens situasjon og det vil antagelig gå to-tre tiår før pasienten kan friskmeldes.

Giftalger

Jordbruket ved Mosvatnet forsvant i perioden 1960-70. Like fullt er innsjøens vannkvalitet svært dårlig. I høst var det en massiv oppblomstring av giftige blågrønnalger, forrige gang det skjedde var i 2017. Varsellampene har vedvart i flere ti-år, men tiltakene som er gjennomført har ikke virket godt nok. Renseparken i Madlabekken stinker og er lite effektiv. Naturvernforbundet mener renseparken må utvides og oppgraderes betydelig om den skal bidra til et bedre vannmiljø i Mosvatnet.

Hålandsholmen ryddet

Det er ikke bare vannmiljø det handler om. Begge innsjøene har et svært rikt

En grønn suppe dekket hele Mosvatnet i august. Utbruddet av giftige blågrønnalgr pågikk i over en uke. Foto: Erik Thoring

fugleliv og Mosvatnet er i ferd med å bli biotopvernet. Men ikke alt går på skinner. I Hålandsvatnet har hettemåkene forsvunnet som hekkefugl blant annet på grunn av jengroing av den eneste holmen i vatnet. Skog og kratt har tatt overhånd de siste 20-årene. Men i høst er holmen fullstendig ryddet av frivillige i Naturvernforbundet. Det gjenstår å brenne holmen og å få tilbake beitedyr som kan holde vegetasjonen i sjakk.

Hettemåkene ankommer Hålandsholmen nesten hvert eneste år, men reiser videre til andre og bedre hekkesteder. Kanskje vil 2024 bli det første året med hekkende hettemåker på lang tid?

Stokkavatnet

Det er flere lyspunkter ved Store Stokkavatn. Øvre Møllebekken som renner mellom Litle og Stora har blitt ryddet for mange tonn med mudder, sand, avfall og plast. Nå er bekken blitt rein og fin med nye gytekulper. Det samme er gjennomført i Mississippibekken og her er det i tillegg plantet langs kantsonene. I høst startet kommunen med å omskape Molaugmarka til et nytt og spennende våtmarksområde. Prosjektene skjer i regi av Stavanger kommune og Sjøørretprosjekt og er finansiert av NVE, Miljødirektoratet og Stavanger Kommune.

Sju dekar store Hålandsholmen ligger på nordsiden av Hålandsvatnet (Randaberg) og var en grasholme for 40 år siden. Foto: Espen Mills

16 personer og to dugnader gikk med da Hålandsholmen ble fullstendig ryddet for skog og kratt i høst. Foto: Erik Thoring

Vegkanter er viktige for planter og insekter

Vegkanter har et høyt artsmangfold av karplanter og er viktige for pollinerende insekter. Det viser en kartlegging gjort av forskere fra NIBIO i 2022. Mange steder er dessuten vegkantene de siste levesteder for slåttingvegetasjon.

Vegkantene er altså en viktig biologisk ressurs. Spørsmålet er om vegmyndighetene har en skjøtsel som tar vare på artsrikdommen? Botanikerne har nemlig en lang rekke skrekkeksempler på uvettig vegkantskjøtsel. Det verste skriver seg fra juli 2021. Da ble flere lokaliteter med den rødlistede og utryddingstrua planten skjeggknoppurt sprøytet i hjel langs Jøsenfjordvegen i Hjelmeland. Også en forekomst av Norges nasjonalblomst, skogfrue røyk med i sprøyteraidet.

Utryddingstruet skjeggknoppurt ble sprøytet i hjel i Jøsenfjorden i juli 2021. Foto: Leiv Krumsvik.

Ove Bernt Hausvik i Rogaland fylkeskommune informerte om vegkantskjøtsel på fagsamling på Mostun 1. juni. Foto: Erik Thoring

Miljøkriminalitet

Dette er egentlig miljøkriminalitet, uttalte leder i botanisk forening i Rogaland, Svein Imsland på en fagsamling som ble arrangert av Naturvernforbundet på Mostun natursenter 1. juni.

Ove Bernt Hausvik har ansvaret for drift og vedlikehold av fylkesveiene som Rogaland har 3000 kilometer av. Han og fylkeskommunen overtok ansvaret for fylkesveiene fra Statens vegvesen i 2020.

Hausvik kunne ikke kommentere saken fra Hjelmeland men han presiserte at sprøyting i utgangspunktet er forbudt. Dersom det tillates er det bare for å utrydde fremmede arter som slirekne som ikke lar seg bekjempe med tradisjonelle metoder.

Bedre kart

Han mener at vegmyndigheten har blitt mye bedre på å ta vare på artsrike vegkanter der slåtten bare skal skje etter blomstring i perioden 1.august til 15.september. Sjeldne og rødlista arter legges inn i kartverktøyet som entreprenørene er pålagt å følge. De samme entreprenørene er også pålagt

å registrere fremmede arter og å følge en nøye oppsatt plan for bekjempning.

Hausvik mener at bekjempelse av fremmede arter er krevende og kostbart og at omfanget øker. Det gjelder både arter som er i spredning og det gjelder nye arter som blir introdusert.

Meld fra

-Vi kan sikkert bli enda bedre på vegkantskjøtsel, og jobber kontinuerlig med å oppdatere dataverktøyet som er helt avgjørende i arbeidet som blir gjort ute i felt. Botanikere og andre må melde inn til oss om artsrike vegkanter, sjeldne arter og fremmede arter slik at vi kan oppdatere datagrunnlaget i vegkart.no., oppfordret han.

Fagsamlingen samlet for øvrig et stort antall maskinførere og fagpersonell fra fylkets største entreprenører. Det lover godt for fortsettelsen.

Foruten Hausvik og Imsland deltok Einar Heegaard fra Statsforvalteren og Anne Elisabeth Carlsen fra Natureco som innledere.

Å hindre at avfall oppstår, ved å gjenbruke, reparere, bruke rester og ha et bevisst forhold til forbruk og innkjøp, er det viktigste vi kan gjøre for å redusere avfallsmengdene.

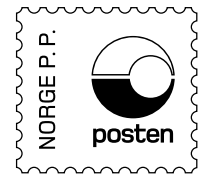
brukbrukt.no

SANDNES KOMMUNE

Stavanger
kommune

Bli med i beredskapsgruppen mot oljesøl!

Bli en del av den nasjonale beredskapsgruppen Ren kyst, og tjen penger på øvelser og aksjoner.

Av og til skjer det som ikke skal skje. Akutte oljeutslipp skader naturen. For å begrense skadene, er det behov for trent mannskap som kan delta på aksjon når uhellet har skjedd.

For å bli en del av den frivillige oljevernberedskapen Ren Kyst, må noen krav være oppfylt. Du må:

- Være 18 år eller eldre.
- Være medlem i en av organisasjonene som NovuMare har inngått avtale med. F.eks Naturvernforbundet i Rogaland.
- Gå gjennom opplæring. Det innebærer først et e-læringskurs, og så en praktisk kursdag,

All deltakelse i aksjoner eller øvelser etter kursene er frivillig.

Du får oljevernkurset gratis, samt utgifter for å delta på kurset, reise og eventuelt opphold. Husk å ta vare på kvitteringene. Du vil også få lønn og dekning av kostnader dersom du deltar på aksjon eller øvelse.

Bli med på kurs på Mostun natursenter

Kveldskurs

Tirsdag og onsdag 16. og 17. januar kl 17.00-21.00

Dagkurs

Torsdag 18.januar kl 08.00-16.00

Meld deg på her:

Påmeldingsfrist onsdag 3.januar.

Les mer om frivillig oljevernberedskap på:
rogaland-naturvern.no

Beredskapskurset består av en teorigdel og en praktisk del. Bildet er fra et tidligere kurs. Foto: NovuMare